

AZ 1891-IKI KÖLTSÉGVETÉS.

Mi sem mutatja pénzügyi helyzetünk gyökeres megváltozását jobban azon közönnél, melyet ugy a jövő évi költségvetéssel, mint általában pénzügyi kérdésekkel szemben tapasztalunk. Míg csak 1—2 évvel ezelőtt is hónapokon keresztül vette a budget igénybe nemcsak a gondolkozó politikusok, hanem a nagyközönség figyelmét is, míg pénzügyi tervek, javaslatok, pénzügyi szempontok dominálták akkor a közéletet, addig most megéljeneztük — és méltán — a pénzügyminiszter exposéját; két-három cikkben és beszédben kifejezést nyert az egyensúly helyreállítása felett érzett általános öröm és megelégedés s azzal szépen napirendre tértünk budget és pénzügyek felett és ma már nemcsak a küszöbön álló nagy reformjavaslatok, hanem minden, pillanatnyira előtérbe nyomuló napi kérdés annyira képes absorbeálni a közfigyelmet, hogy nem érünk reá alaposan belegondolni pénzügyi helyzetünkbe s a pénzügyi szempontokról, mondhatni, egészen megfeledkezünk.

A közfelfogás ez átalakulása érthető, de nagy veszélyeket rejt magában.

Pénzügyeink rendezésének alapfeltételét azon rendszeres következetesség képezé, mely államháztartásunk minden ágában, ugy kis, mint nagy dolgokban a legszigorúbb takarékos-ságot vitte keresztül s az alig helyreállított egyensúly újabb megzavarásától csak azon esetben nem kell tartanunk, ha e takarékos-sághoz jövőre is kérlelhetlen szigorral ragaszkodva, növekvő bevételeinket apró-cseprő kiadásokra el nem fecsér-
reljük s az előttünk álló nagy célokat azon sorrendben és mérvben valósítjuk meg, melyben az e végből szükséges fedezet tényleg biztosítva van és rendelkezésünkre áll. E határon túl a legnemesebb intencziók, a legszebb reformeszmék

által se ragadtassuk el magunkat, e határt közéletünk minden faktorának, az államélet minden ágában gondosan szem előtt kell tartania, ehhez kell az állam iránt támasztott még oly jogos igényeknek is alkalmazkodniok.

Mulhatlanul szükséges e végből, hogy pénzügyi helyzetünket lehető alaposással megismerni törekedjünk, ezt megkönnyíteni volna a most tárgyalás alatt álló budget e rövid ismertetésének hivatása.

A rendes bevételek 1891-re 363⁴⁹, az átmenetiek 5⁵² millió forinttal vannak előirányozva s a folyó évi előirányzattal szemben azok 15³⁵ millió emelkedést, ezek 1⁶⁵ millió apadást mutatván, bevételeink összes emelkedése 13⁷ millió. Ez óriás emelkedés daczára mérlegünk csak 525.000 frt. javulást tüntet fel, vagyis kiadásaink emelkedése bevételi többletünket mondhatni teljesen felemésztette.

Ez első perczre valóban megdöbbenőnek látszó jelenség valódi horderejével, nem jöhetünk tisztába a növekvő kiadások természetének megvizsgálása nélkül.

Összefoglalva az átmeneti kiadásokat a beruházásokkal, s a rendkívüli közösügyi kiadással, e három czímen összesen 1⁴ m. frt. emelkedés mutatkozik, miből katonai czélok közel 1¹ millió frtot vesznek igénybe. A többi czímeken előforduló változások egymást csaknem teljesen kiegyenlítik. A nemzetközi helyzet feszültségének s a hadseregek fegyverzetének folytonos átalakítását eredményező találmányoknak kedvezőtlen pénzügyi hatása, ez évben is érvényesül tehát s a honvédség és közös hadsereg rendkívüli szükséglete, mely még 1887-re 4³ frt., 1890-re már 10⁶ m. frtra volt előirányozva, most 11⁷ m. frtra emelkedik. Fájdalom azonban, ez emelkedés magában véve nem nyújtja a helyzet rosszabbodásának teljes mértékét. Míg ugyanis csak egy évvel ezelőtt joggal remélhattük, hogy rendkívüli katonai kiadásainkat 1892-re több millióval leszünk képesek leszállítani, addig ma — főleg a füstnélküli lőpor elfogadása folytán — a helyzet gyökeresen megváltozott.

A közös hadügyminiszter folyó évi előterjesztése szerint ugyanis, a közös hadsereg szükséglete a még hátralevő ismétlődő fegyverekre és füstnélküli lőporra 21² m.; ebből megszavaztatott 1891-re 4^{1/2} m., 1892. jan. 1-én fedezetlen még 16⁷ m. Ugyane czélokra és számításba véve, hogy itt még a gyalogsági fegyverek beszerzése sem lesz a jövő évben befejezve, a hon-

védtségénél hozzávetőleges számítás szerint mintegy 5 m. frtnyi szükséglet állandó elő, a Magyarországra eső összes teher tehát legalább 10 m. frt. Miután pedig ezen címeken a hadsereg-nél és honvédségénél együtt 4,5 m. frt. terheli a magyar költségvetést, ezen szükséglet alábbszállására legalább két évig még csak nem is gondolhatunk. Külbiztonságunk s védképességünk döntő fontosságú szempontja teljesen indokolja ugyan e kiadások eszközölését, de azzal a súlyos teherrel, mely ebből kifolyólag reánk hárul, azon nagy nehézségekkel, melyeket ez gördit pénzügyi haladásunk útjába, mint egy szükségszerű, de igen komoly ténynyel tisztában kell lennünk.

A kiadások emelkedésének oroszánrésze, 11,75 m. frt. a rendes kiadásokra esik. Hogy ez emelkedés felett ítéletet mondhatunk, csoportosítsuk azokat természetük szerint s vizsgáljuk meg a kiadásokban mutatkozó változásokat az államadóságoknál, katonai, üzemi és igazgatási kiadásoknál külön-külön.

I.

A szorosán vett állami adóságok címén:

	ezer forintban	
	1891	1890
kiadás	119.524	120.018
bevétel	4.491	4.349
netto kiadás	115.033	115.669
Ehhez járul a vasutak államo- sitása folytán átvállalt adóság	10.773	6.990
és kamatbiztosítási előleg	1.354	4.596
e két cím együtt	12.127	11.586
az összes netto kiadás	127.160	127.255

Fenti számok tanúsága szerint, míg a kiadások ezen csoportjának főösszege mondhatni semmi változást nem tüntet fel, annak egyes tételeinél igen lényeges eltéréseket találunk.

A legszembetűnőbb eltérést az északkeleti vasut államosítása okozza; míg ugyanis tavaly e vasut szükséglete 2,800.000 frttal szerepelt a kamatbiztosítási előlegek között, most a vasut államosítása folytán e tétel megszűnik s helyette a vasut tőkájének összes kamat és törlesztési szükséglete szerepel 3,835.000 frttal az államosított vasutak átvállalt adóságai között. Az így mutatkozó 1,035.000 frtnyi tehertöbb-

lettel szemben áll a vasut jövedelme, mely az államosítás folytán az államvasutak jövedelmébe beolvasztva szerepel s körül-belül ugyanolyan összeget képvisel. Ha tehát e merőben látszólagos s az államvasutak jövedelmének többlete által ellensúlyozott tehertöbblettől eltekintünk, úgy a vasuti adósságok és kamatbiztosítási előlegek czímén mintegy 500.000 forint javulás konstatalható, mit legnagyobb részben a forgalom emelkedése s ennek folytán a kamatbiztosítási előlegszükséglet csökkenése idéz elő.

A szorosan vett államadósságok netto szükségletében mutatkozó 636.000 frt. javulás több, részben ellentétes hatású tényező eredménye.

Emelkedés mutatkozik 1. az italmérési jog kártalanításánál 704.000 frt., miből 475.000 frt. a törlesztési részlet felvételére esik, az összeg többi része pedig azon körülménynök tulajdonítandó, hogy a váltságtőkét a tavaly felvett összegnél magasabban kellett megállapítani. Az itt mutatkozó tehertöbblet tehát egyfelől jórészben tőketörlesztést képez, másfelől busásan megtérül az italmérési jövedék felemelt jövedelméből, mely az 1890-re előirányzott 12½ m. frt. helyett 15 m. frttal irányoztatott elő, úgy, hogy bár az ezzel kapcsolatos kiadások az államadósságnál 704.000 frt.

a kezelésnél 1,035.000 »

tehát összesen 1,739.000 frttal

emelkednek, az italmérési jövedék mérlege végeredményében mégis 759.000 frttal javul.

2. A függő adósságnál végeredményében 556.000 forint emelkedés mutatkozik, mi kizárólag azon, a vizszabályozó társulatok érdekében hozott törvény következménye, melylyel ezeknek a Tisza-szegedi kölcsönből nyert kölcsöneik visszafizetése megengedtetett. Az ennek folytán visszafolyó tőkék járulékait az államnak kellvén viselnie, ezen a czímen már 1891-re 1,231.000 frt., vagyis a f. évre felvett 445.000 frtnál 786.000 frttal több szükséglet mutatkozik. Hogy az összes kiadástöbblet mégis csak 556.000 frtra rúg, ez a letétek és pénztári jegyek kamatainál elért 230.000 frtnyi megtakarításnak tulajdonítandó. A pénztári jegyek forgalma ugyanis az eddigi 21 milliónál 7 millióval kevesebbre irányoztatott elő s a letéti tőkéknél mutatkozó 1½ m. frtnyi emelkedés számbavétele után is 5½ m. frttal kevesebbnek kamatozá-

sáról kell gondoskodnunk. Minthogy azonban a tiszai kölcsönök konverziója folytán 14 millió frtnak kellene az állampénztárba befolynia, a rendelkezésre álló tőkék 8,2 millió frt. szaporodást tüntetnek fel.

E tőkeszaporodás a mutatkozó 556.000 frt. évi teher-többlettel igen kedvezőtlen arányban áll s szorosán fiskális szempontból egyáltalán nem volna indokolható. Legalább 150—200.000 frtot képvisel már is azon áldozat, melyet a visszabályozási terhekkal küzdő nagy vidékek érdekében azért hoz az állam, hogy ezek számára a lehető legolcsóbb hitelt hozzáférhetővé tegye s ez áldozat, ha a tiszai kölcsönből még számításán kívül hagyott mintegy 10 millió is konverzió alá kerül, legalább 300.000 frtra fog felemelkedni s hiba volna ezt észrevétlenül hagyni akkor, midőn oly gyakran hallik a panasz, hogy az állam semmit nem tesz a magyar gazda s kivált az árteres földek birtokosainak érdekében.

E kiadástöbblettekkel szemben megtakarítás mutatkozik ellenben :

1. A szőlődézsma váltság netto eredményében 910.000 frt. E czímen a kiadás 1891-ben megszűnik s a mérlegnek jövőre mintegy 1 millióvali javulása várható.

2. Az arany-ágiónál felvett 2°/_o különbség 675.000 frt., mire nézve joggal táplálhatjuk a reményt, hogy a jelenlegi konjunkturák felhasználása mellett lényegesen kisebb ágióval lesz aranyszükségletünk beszerezhető, másfelől azonban nem szabad felednünk azt, hogy a mai rendkívül alacsony arany-árfolyam állandónak nem tekinthető s ha a valuta-rendezés csak félig-meddig úgy oldatik is meg, a hogy azt úgy az igazság, mint a közgazdaság nagy érdekei megkövetelik, mai aranykölcsöneink kamatszükséglete lényegesen nagyobb lesz a most felvett összegnél.

3. Az 1889-ben kibocsátott vasuti kölcsönöknél a törlesztési részletek rendes kerékvágásba jutása folytán 250.000 forint.

A többi czímeken mutatkozó kisebb-nagyobb eltérések egészen jelentéktelenek s egymást csaknem teljesen kiegyenlítik.

Végeredményében — s számításán kívül hagyva az északkeleti vasutnál mutatkozó tisztán látszólagos tehertöbbletet — a kiadások e csoportjánál a netto eredményben

1,132.000 frt. javulást konstatálhatunk, mihez hozzájárul még az államkincstárban levő tőkéknek fent kimutatott szaporodása 8² millióval. És itt nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy sem e 8² milliónak, sem az állam tulajdonát képező regaleváltás-kötvényeknek, sem a mai — köztudomás szerint igen jelentékeny — pénzkészleteknek jövedelme a költségvetésbe beállítva nincs. Részint a körülmények szerencsés találkozása, részint a kormány következetesen erre irányzott bölcs politikája jelentékeny tőkéket gyűjt a pénzügyminiszter rendelkezése alá.

Ezeket nemcsak együtt tartanunk, de lehetőleg szaporitanunk is kell, hogy a kellő pillanatban valamely nagy cél elérésére álljanak rendelkezésre, addig pedig, míg ez bekövetkezik, ideiglenesen gyümölcsözhetnek s tényleg gyümölcsöznek is azok s a jövő évben is jelentékeny bevétellel fognak a mérleg javításához járulni.

II.

A honvédség rendes szükségleténél ..	296.000 frt.
A rendes közös szükségletnél	576.000 »
vagyis katonai rendes kiadásoknál összesen	872.000 frt.

emelkedés mutatkozik. Katonai kiadásainkban a véderejőket folyton, rohamosan fejlesztő külföldi államokkal legalább félig-meddig lépést kell tartanunk s illuzió volna azt hinni, hogy e téren legalább a közel jövőben gyökeres fordulat állhasson be. Összes katonai kiadásainknál a f. évvel szemben csaknem 2 millió, 1887-tel szemben közel 12 millió frt. emelkedés konstatálható; egy oly tény ez, melyet ugy a multban elért eredmények méltatásánál, mint a jövőre való tervezésnél számba venni tartozunk.

III.

Az üzemek s ezzel rokontermészetű kiadások az egész vonalon jelentékeny emelkedést tüntetnek fel. Ez emelkedés:

a pénzügyminiszteriumnál	1,718.000 frt.
a kereskedelmi »	5,087.000 »
a földművelési »	422.000 »
összesen	7,227.000 frt.,

mivel szemben a bevételek:

a pénzügyminiszteriumnál	1,638.000 frt.
a kereskedelmi »	7,325.000 »
a földművelési »	711.000 »
összesen	9,674.000 frttal

emelkednek, vagyis a mérleg 2,447.000 frttal javul, vagy — ha az északkeleti vasut jövedelme fejében az államadóságoknál mutatkozó 1,035.000 frt. tehertöbblet kiegyenlítésére ez összeget levonásba hozzuk — a valódi javulás 1,412.000 forint.

A pénzügyminiszterium vezetése alatt álló üzemek mérlegének 80.000 frtnyi rosszabbodásából 51.000 frt. az eladások folytán kevesbedő állami javakra esik és bővebb magyarázatot nem igényel, feltűnő azonban azon jelenség, hogy a többi üzemek tervbe vett nagyszabású fejlesztése daczára ezek pénzügyi eredménye is 29.000 frt. rosszabbodást mutat. Igaz ugyan, hogy a szomolnoki bányamű 1 millió frtéért eladotván, ennek jövedelme ezen költségvetésben már nem foglaltatik, de ennek számbavétele mellett is magyarázatot igényel a költségek emelkedése s a pénzügyi eredmény közt látszó aránytalanság.

Ha azonban a bányaművek költségvetését behatóbb vizsgálat tárgyává tesszük, úgy az egyes tételeknél mutatkozó 1,799.000 frt. többkiadásból, mint tisztán átfutó tételeket le kell vonnunk:

a kohóknál	225.000 frt.
a pénzverésnél	248.000 »
és a zólyom-brézói csögyárnál ..	251.000 »
összesen tehát	724.000 frtot,

marad tehát a vasművek fejlesztésére szolgáló voltaképeni többkiadás 1,075.000 frt. E tétel az átmeneti bevételeknél és kiadásoknál előforduló 600.000 frttal s a pénzügyminiszter ebben kifejezett azon tervével függ össze, hogy eladásra kerülő kevésbé jövedelmező bányák árát vasműveink gyöngyének, a vajda-hunyadi vasgyárnak nagyarányú kifejlesztésére fordítsa. Miután pedig e terv végrehajtását a pénzügyminiszter attól tette függővé, hogy annak jövedelmező volta felől teljes meggyőződést szerezzen, ebben teljes megnyugvást találhatunk az iránt, hogy azon esetben, ha a tervezett beruházás s az üzemi kiadások evvel kapcsolatos emelkedése ténynyé válik,

a tényleges eredmény az előirányozottnál lényegesen kedvezőbb leend.

Még kedvezőbb képet nyerünk a helyzetről, ha az előirányzatot a tényleges eredményekkel hasonlítjuk össze. Mig ugyanis 1887. előtt gyakran milliókra menő állandó hiányt tüntet fel a bányaművek zárszámadása, e hiány 1887-ben 248.000 frtra száll alá, 1888-ban ellenben 693.000, 1889-ben 855.000 frt. felesleg mutatkozik. Ha e tényleges eredménnyel szemben azt látjuk, hogy az összes bányaművek feleslege 1890-re 76.000, 1891-re 58.000 frttal irányoztatott elő, ugy a látszólagos eredmény kedvezőtlen voltát azon majdnem túlságos skrupulozitás magyarázza meg, mely a pénzügyminiszterium egész előirányzatát oly előnyösen jellemzi.

A földművelésügyi miniszterium ilyen természetű kiadásainak (kincstári erdők, birtokok és ménésbirtokok¹⁾ 422.000 frtos emelkedésével szemben áll a bevételeknek 711.000 frttal való emelkedése, ugy, hogy e kezelési ágak mérlege 289.000 frttal javul. Megfelel e javulás ugy az erdők értékesítésénél mutatkozó természetszerű fejlődésnek, mint azon intenzivebb gazdálkodásnak, melynek eredménye a ménésbirtokoknál s kivált a mezőhegyesi uradalomnál mutatkozik. Igaz ugyan, hogy a ménésbirtokok jövedelmi előirányzata nem ment bizonyos optimizmustól ma sem s ha tekintetbe vesszük, hogy ezek jövedelme 1889-ben a zárszámadások tanúsága szerint csak 210.000 frt. volt s az eddigi legkedvezőbb évben, 1888-ban sem volt több 397.000 frtnál, joggal lehetnek aggályaink az itt előirányzott 672.000 frt. felesleg realitását illetőleg, szemben áll ezzel azonban azon tény, hogy az állami erdőknél 400.000 frttal több folyt be 1889-ben, mint a mennyi 1891-re előirányoztatott, ugy, hogy joggal remélhető, miszerint az itt várható többlet ellensúlyozni fogja az amott alighanem beállandó deficitet.

A kereskedelemügyi miniszterium üzemeinél a kiadás 5,087.000, a bevétel 7,325.000 frttal emelkedvén, a mérleg 2,238.000 frt. javulást mutat. Ez emelkedés oroszánrésze az államvasutakra esik, melyeknél ugyanis:

¹⁾ A lótenyészintézetek czimén felmerülő kiadások és bevételekből a ménésbirtokokét ide, a többi tételeket ellenben a szorosan állami természetűek közé vélem legcélszerűbben sorozhatónak.

	1890. frt.	1891. frt.	az 1891-iki több frt.
a kiadás	24,897.000	30,000.000	5,103.000
a bevétel	41,500.000	48,660.000	7,166.000
a bevételi többlet	16,603.000	18,660.000	2,063.000

Itt azonban figyelembe veendő az északkeleti vasut államosítása, melynek következtében ezen vasutnak 1890-re 3,122.010 frttal előirányzott kiadása és 4,014.000 frttal előirányzott bevétele is beolvasztatott az államvasutak költségvetésébe. Ennek figyelembevételével az államvasutak

kiadásainál	1,980.990	frt.
bevételeinél	3,152.000	»
jövedelmeinél	1,171.010	»

emelkedést találunk. Az előirányzatnak ez emelkedése természetesen következménye forgalmunk nagyarányú emelkedésének s vasuti politikánk fényes diadalának egy újabb tanujele. A forgalom rohamos emelkedése folytán elkerülhetlen volt a kezelési kiadásoknak jelentékeny emelése, de a jövedelmek is bátran voltak magasabban előirányozhatók s ha figyelembe vesszük, hogy az államvasutak tényleges tiszta jövedelme (hozzáadva az északkeleti vasutnak mintegy 900.000 frtra tehető jövedelmét):

1888-ban	19.1	millió	frtot
1889-ben	20.7	»	»

képviselt, úgy bizvást elvárhatjuk, hogy normális viszonyok között az 1891-re előirányzott 18.6 millió frtnál lényegesen több lesz a tényleges jövedelem. E tekintetben különös megnyugvásul szolgálnak az 1889-iki tapasztalatok. Míg ugyanis az 1887. és 1888-iki kedvező eredménnyel szemben fel lehetett hozni azt, hogy az ez évek jó termésének köszönhető, addig az 1889-iki még kedvezőbb eredmény országos rossz termés s a gabonaszállítás terén mutatkozó lényeges visszaesés daczára éretett el. Azon magas látkörű s egyszerre bölcs és merész forgalmi politika, mely az államvasutaknál az utolsó pár évben inauguráltatott, legszebb diadalát ezen tényben ünnepli, mert erre hivatkozva, bátran kimondhatjuk, hogy ma már emanczipálva van vasutaink forgalma és jövedelmezősége a gabonatermés esélyei alól, ma már sikerült a gabonaszállítás praeponderanciáját leküzdve, oly sokoldalúvá tenni e forgalmat, hogy vasutaink fejlődését és jövedelmező-

ségét egy rossz termés sem támadhatja meg. A kereskedelem-ügyi miniszter urat annyira divat ma már dicsérni, oly mértékben czéltáblája ő boldog-boldogtalan dicséretének és hizelgéseinek, hogy majdnem a jó izlés ellen vét, ki őt dicséri, de valóban az igazság elhallgatása volna, ha meg nem emlékeznénk itt azon elévülhetlen érdemeikről, melyekkel az államvasutak terén ugy közgazdasági, mint pénzügyi szempontból maradandó emléket emelt magának.

IV.

A szorosan állami funkciók teljesítésével felmerülő kiadásoknál mutatkozó 3,580.000 frt. tehertöbbletből levonásba hozandó:

1. az ugyanazon czímeken előforduló bevételi többlet	362.000 frt.,
2. az italmérési jövedék kiadástöbblete	1,035.000 frt.
3. a fogyasztási adók kiadástöbblete	323.000 »
4. a dohányjövedék kiadástöbblete	67.000 »
miután ez is ugyanazon czímek növekvő bevételével függ össze, összesen levonandó tehát	1,787.000 »
s marad, mint állami intézményeink fejlődése által előidézett tényleges netto tehertöbblet..	1,793.000 frt.

Ez összegből 191.000 frttal nő Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete, mi az ez irányban fennálló törvényes intézkedéseknek s a bevételek fejlődésének természetes folyománya, 364.000 frt. pedig a nyugdíjakra esik. Ez utóbbiak a viszonyok fejlődése s kivált az 1885. évi nyugdíjtörvény bőkezűbb rendelkezései folytán még mindig feltartóztatatlan emelkedést mutatnak s azon ritka kivételek egyikét képezik, melyeknél a túlkiadások megszüntetése még mindig nem sikerült. Ha ugyanis az elmúlt évek adatait tekintjük:

	frt.		frt.
1887-re előirányoztatott	4,989.000,	tényleg kiadatott	5,634.000,
1888 ra	» 5,314.000,	» »	5,999.000,
1889-re	» 5,789.000,	» »	6,345.000,
1890-re	» 6,316.000,		
1891-re	» 6,680.000,		

miből kitűnik, hogy az évenkénti kiadás e czímen mintegy 350.000 frttal emelkedik s hogy budgetünk ezen fejezete is sokat nyert ugyan realitás dolgában, de 2—300.000 frt. túllépésre még mindig el lehetünk készülvé.

A még mindig mutatkozó 1,238.000 frt. tehertöbbletben nyer voltaképen kifejezést aktív közigazgatási gépezetünknek növekedése, ennyivel drágul meg a magyar állam akciója a közigazgatási, kulturális és közgazdasági élet összes ágaiban. Ha e tehertöbbletet tételenként a leglelkiismeretesebb birálatnak vetjük alá, találhatunk itt-ott egyes, magukban véve egészen jelentéktelen összegeket (szórványos fizetésfelemeléseket s személyzetszaporításokat, stb.), melyek a legszigorúbb takarékoság szempontjából kifogásolhatók és a legcsekélyebb ilyen jelenség sem érintheti kellemesen azt, ki a közelmúlt nehéz óráira s az alig leküzdött bajok főforrására visszaemlékezik, de az egész összeg, melyről szó lehet, oly csekély, hogy valóban említésre sem volna érdemes, ha nem kellene minden alkalommal arra utalnunk, hogy minden lépés a helyzet lax-abb megítélése s a pénzügyi szempontok szem elől tévesztése felé komoly veszélyeket rejt magában. E felfogást lehet kicsinyesnek, lehet krajczároskodónak csúfolni s bizonyára száraznak, prózainak tetszik az ma, midőn nagy eszmékkel, nagy elvekkel s nagy jelszavakkal harsogják tele a levegőt, de ne feledjük el, hogy mind e szép dolgokat kinevettetés nélkül még csak emlegetnünk sem lehetne, ha e krajczároskodó felfogásnak következetes érvényesítése által rendet nem teremtettünk volna államháztartásunkban s azok megvalósításának alapfeltétele, hogy e felfogáshoz szigorúan ragaszkodjunk az egész vonalon. Kormányunknak egyik legnagyobb érdeme, hogy e hálátlan s nagy önmehtagadást kívánó feladatot vasakarattal oldotta meg; hűtlen volna saját multjához, hűtlen a nagy tervekhez, melyek megvalósítását, a nemes aspirációkhoz, melyek érvényesítését tőle várjuk, ha magát e térről bármi által elcsábíttatni engedné.

Nagyban és egészben — s ha egypár, mindössze sem sok ezer forintra rugó kivételtől eltekintünk — teljes megnyugvással konstatálhatjuk, hogy az egész teherszaporulat nem megy túl azon kereten, mely viszonyaink fejlődése mellett egészen normálisnak tekinthető. A fejlődő élet növekvő igényei között az állam működésében sem állhat be stagnáció

s állami szervezetünk természetes fejlődése — minden nagyobb reformtól eltekintve — elkerülhetlenül szükségessé tesz mintegy másfél millió évenkénti tehernövekedést. E keretet ez a költségvetés sem lépi túl s ha az emelkedő kiadásokat jobban szemügyre vesszük, meg kell győződünk, hogy azok valóban szükségesek és üdvös célok elérésére szolgálnak. E kiadások ugyanis következőleg oszlanak meg az egyes tárczák között:

1. A pénzügyminiszterium költségvetésének eddig nem érintett czímeinél mutatkozó 287.000 frt. tehertöbblet legnagyobb része a pénzügyigazgatóságokra és pénzügyőrségre esik s voltaképen szintén a bevételek emelkedésének természetes következménye. Különösen közvetett adóink gyors fejlődése folytán a pontos kezelés és ellenőrzés költségeinek emelkedniök kell s az ezen célra, a pénzügyi kormányzat külső szerveinek erősítésére fordított többkiadás ugy az államkincstárnak, mint az adófizető közönségnek egyaránt érdekében áll.

2. A belügyminiszterium rendes kiadásainál mutatkozó 204.000 frt. emelkedéssel 77.000 frt. bevételi többlet áll szemben, a nettó tehertöbblet tehát 127.000 frt., miből 102.000 frt. a közbiztonsági szolgálatra esik. Ugy a csendőrségnek, mint a világváros jellegét mindinkább magára öltő főváros rendőrségének fokozatos fejlesztése elodázhatlan szükséglet képez s közbiztonsági viszonyaink folytonos elvitázhatlan javulásában busásan térül meg államra s társadalomra nézve. Hasonlag folytonos az emelkedés a közegészségügyi szolgálat kiadásainál is és bizonyára ezen szolgálati ág természetes fejlődésének megakasztása sem fogna eszébe jutni senkinek sem. E czímen is 47.000 frt. nettó-tehertöbblettel találkozunk, ugy, hogy a közbiztonsági és közegészségi szolgálat együtt 149.000 frttal terheli a belügyminiszterium költségvetését, melynek összes többi czímeinél együttvéve nemcsak többkiadás nincs, de 22.000 frt. megtakarítással találkozunk.

3. A kereskedelmi miniszterium 197.000 frtnyi több kiadása, a 44.000 frtos bevételi szaporulat levonása után 153.000 frtra száll alá, mit csaknem egészen a törvényhatósági utalapok segélyezésére felvett 140.000 frt vesz igénybe, az összes többi czímeknél csak 13.000 frtnyi tehertöbblettel találkozunk.

4. Némileg másként áll a dolog a földművelési miniszteriumnál, melynek 147.000 frtnyi netto-tehertöbblete (216.000 frt. többkiadás, 69.000 frt. több bevétel) majdnem egyenlően oszlik meg a különböző földművelési célok között. Az ellen, hogy épen a mi túlnyomóan földművelő országunkban az államnak ily természetű szolgálatai kellő óvatossággal fokoztassanak, bizonyára nem lehet kifogást tenni s az összes 147.000 frtos tehertöbblet, tekintettel a szóban levő kiadások fontos és produktív természetére, soknak egyáltalán nem mondható, de kérdés, nem lehetne-e nagyobb szolgálatot tenni mezőgazdaságunknak, ha e kiadási többlet lehetőleg 1–2 legfontosabb cél erélyesebb felkarolására koncentráltatnék.

5. Az igazságügyminiszterium 346.000 frtnyi nettó-többletéből 262.000 frt. a királyi táblák decentralizációjával, 50.000 frt. a telekkönyvi betétek gyorsabb szerkesztésével függ össze, vagyis 312.000 frt. már a reform-programm végrehajtásának következménye s a folyó adminisztráció költségei csak 34.000 frttal emelkednek.

6. Végül a közoktatási tárca 178.000 frtos nettó-többletet mutat fel (326.000 kiadás, 148.000 bevétel), miből a miniszterium elkerülhetlenné vált új elhelyezésére 24.000 frt., tanintézetekre 127.000 frt. esik.

A nemzeti kultúra örvendetes fejlődése mellett kell, hogy tanintézeteinket fokozatosan, átgondolt terv szerint fejleszszük jövőre is az egész vonalon, de itt azon sokszor hálátlan feladatot is kell a közoktatási kormányzatnak a legszigorúbb következetességgel szem előtt tartania, hogy minden egyes tanintézet ökonomiája a legtakarékosabb alpra helyeztessék s az évenkinti e célra fordítható többlet kulturális intézményeink valódi fejlesztésére legyen fordítható.

Az elmondottak alapján pénzügyi helyzetünknek következő képét állíthatjuk össze:

Az idei kiadás több a tavalyinál	
a nem rendes kiadásoknál (főleg katonai célokra)	1,439.000 frt.,
az államadóságoknál	47.000 »
a katonai kiadásoknál	872.000 »
az üzemek s ezzel rokon kiadásoknál	7,227.000 »
a növekvő bevételekkel direkt kapcsolatban álló kiadásoknál	1,425.090 »

az egyéb állami kiadásoknál	2,155.000	frt.,
itt fel nem sorolt vegyes csekély eltérések czimén	24.000	»

összesen 13,189.000

frt.,
mivel szemben a már eddig említett bevételeknél mutatkozó
emelkedés:

az államadósságoknál	142.000	frt.,
az üzemeknél	9,674.000	»
a különböző állami igazgatási ágaknál	362.000	»

összesen tehát 10,178.000

frtot
képvisel.

Látható tehát, hogy e bevételi többlet az államadósságok, üzemek és szorosan állami kiadások 9,229.000 frtot tevő összes növekedését bőven fedezi, vagyis azon czél, hogy az üzemek emelkedő tiszta jövedelmében az állami organizmus normális növekedésével járó költségszaporulat fedezetét találja, az idén is eléretett, sőt az itt mutatkozó 949.000 frt. feleslegből alig félmillió frt. híján fedezhetők a pénzügyminiszterium azon költségtöbblete is, mely közvetlenül új vagy fejlődő jövedelemforrásokkal függ össze (ítalmérési és fogyasztási adók).

Összes itt felsorolt állami bevételeink természetes fejlődése az államháztartás mérlegének javítására volna tehát fordítható, ha közbe nem jön katonai kiadásainknak újbóli emelkedése, mi e szépen fejlődő jövedelmekből csaknem 2 millió frtot igényel s az előirányzott jövedelmi többletet majdnem teljesen felemészti, úgy, hogy mérlegünk mindössze csak félmillió javulást mutat. Igaz, hogy a valódi javulás nem ennyi, de tényleg 2 $\frac{1}{2}$ millió, miután a költségvetésben 2 millió frttal kevesebb van államjavak eladásából előirányozva, de így is sokkal csekélyebb az, mint volt a közelmúlt éveinek javulása s komolyan gondolkozóba ejthet, ha meggondoljuk, hogy a kormány programjába felvett s mindnyájunk által követelt reformok legalább 10—12 millió állandó tehertöbbletet vonandnak maguk után.

Igen súlyos, alig eloszlatható volna ez aggodalom, ha megnyugvást nem nyujtana zárszámadásainak eredménye. Ez 1887 óta mindig fokozatosan kedvezőbb a költségvetésnél. 1887-ben 7, 1888-ban 12, 1889-ben 13 millióval kedvezőbb az előírási, mint az előirányzott eredmény s kivált ez utóbbi

zárszámadás a legszigorúbb kritika után is méltó örömmel tölthet el bennünket, méltó büszkeséggel töltheti el a kormányt, melynek fáradhatlan, lelkiismeretes tevékenysége tükröződik abban vissza. Minden lapja a legszigorúbb rend és takarékoság mellett tanuskodik, hiteltűllépések alig fordulnak elő, a bevételek majdnem kivétel nélkül többletet mutatnak fel. S ha bevételeink zárszámadási eredményét hasonlítjuk össze a f. évi költségvetéssel, örömmel és megnyugvással konstatálhatjuk, hogy ugyanazon — majdnem a pesszimizmusig terjedő — realitással vannak azok előirányozva a jövő évre is, mely a közelmúlt bevételi előirányzatait jellemzé.

Ha tekintetbe vesszük 1., hogy a pénzügyminiszterium bevételei az üzemek és az 1889-ben még nem létezett italmérési jövedék nélkül 4 millió frttal irányozvák alacsonyabban elő az 1889-iki tényleges eredménynél,

2. hogy a bányaművek előirányzata az 1889-iki tényleges eredménynél 800.000 frttal,

3. az államvasutaké 2 millió frttal kedvezőtlenebb,

4. hogy a pénzügyminiszter rendelkezése alatt álló tőkék s regaleváltság-kötvények jövedelme a költségvetésbe beállítva nincs,

5. hogy az 1889-iki év felét a majdnem általános rossz termés érzékenyen befolyásolta s

6. hogy jövedelmeink legnagyobb része, így főleg az államvasutak, bélyeg, illeték, dohányjövedék s a fogyasztási adók rapid fejlődést mutatnak s a mennyire a f. évről eddig megjelent kimutatásokból következtetnünk lehet, e fejlődés a f. évben is örvendetes mérvben mutatkozik,

ugy egész határozottsággal állithatjuk, hogy — hacsak egészen rendkívüli körülmények nem fogják közgazdasági és pénzügyi helyzetünket megrontani, az 1891-iki tényleges kezelés újból legalább 8—10 millióval lesz az előirányzatnál kedvezőbb s ha a takarékosághoz ezentúl is kérlelhetlen szigorral ragaszkodunk, ha erőnket elforgácsolni nem engedjük, meg fogjuk mai jövedelem-forrásainkban találni a küszöbön álló nagy reformjavaslatok fedezetét.